

Accessibilitat cognitiva i participació de les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

Com fer més fàcil i accessible la seva participació en diferents contextos

Guia pràctica per a professionals

Edita:

Amb el suport de:

Amb càrrec a l'assignació del 0,7% de l'IRPF

Amb la col·laboració de:

Equip de redacció: Romà Javierre, Marta Cardellach,
Roser Blàzquez, Lola Gil

Correcció d'estil i revisió ortotipogràfica: Maria Deulofeu
Disseny: Pilar Gorriz, Guillem Garcia

Contacte:
Joan Güell, 90-92 | 08028 Barcelona
Telèfon: 93 490 16 88 | Fax: 93 490 96 39
info@dincat.cat | www.dincat.cat

🐦 Twitter: @_dincat
📷 Instagram: @_dincat
📘 Facebook: @dincatcomunicacio

Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya (CC BY-NC-ND 3.0 ES)

Índex

1	Introducció	7
2	Barreres	11
	Tipus de barreres que es troba la persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament	11
3	Proposta d'actuació	15
	Persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament	16
	Persona sense discapacitat intel·lectual i del desenvolupament	22
4	La persona facilitadora	29
5	La persona de suport	31
6	Annexos	33
	Annex 1	34
	Annex 2	36

1 Introducció

Per participar entenem que la PDID és present i intervé en espais de poder i presa de decisions, ja sigui de les seves entitats o en altres contextos, donant i compartint la seva opinió i sent valorada per les aportacions fetes.

Amb aquest document es pretén concretar una proposta metodològica d'actuació per tal que les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament (a partir d'ara, PDID) puguin participar de manera real en els espais de presa de decisions, independentment del context en què es desenvolupi la situació de participació (reunió, assemblea, grup de treball, etc.).

L'accés a espais de presa de decisions en les entitats i serveis d'atenció específica de les PDID, així com en qualsevol context en què participin les PDID, està directament relacionat amb la supressió de les barreres existents que ho impedeixen, així com en el disseny accessible de qualsevol activitat des del mateix moment de la seva projecció, segons criteris de disseny inclusiu i accessibilitat universal.

La supressió de qualsevol barrera és el primer pas necessari que ha de permetre l'accés a certs espais de presa de decisions restringits a dia d'avui a la major part de PDID. Però, tenir accés a espais de presa de decisions possibilita a la PDID poder participar de manera efectiva? És condició suficient? On situem la frontera entre el fet de ser-hi i el de participar? Quins indicadors podem fer servir per avaluar que una persona amb discapacitat intel·lectual està participant de manera real?

Per fer-ho, ens centrarem en l'anàlisi de 3 eixos principals, a partir dels quals elaborarem una proposta d'actuació. Aquests són:

1. Les persones amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament que participen en les reunions
2. Les persones sense discapacitat intel·lectual i del desenvolupament que participen en les reunions
3. El context específic en què es duen a terme les reunions (dimensió simbòlica)

¹ Per ajustos raonables entenem les modificacions i adaptacions necessàries i adequades que no imposin una càrrega desproporcionada o indeguda, quan siguin necessàries en un cas particular, per garantir a les persones amb discapacitat el gaudi o l'exercici, en igualtat de condicions amb les altres, de tots els drets humans i llibertats fonamentals (Convenció de l'ONU, 2006).

Tanmateix, cadascun dels eixos inclou l'anàlisi de diversos elements, estructurats en diferents moments temporals (abans, durant i després de la situació de participació) en què cal intervenir per poder garantir al màxim la participació de les persones. Si les mesures d'accessibilitat universal no són suficients per garantir la participació en igualtat de condicions de totes les persones, s'haurien d'incloure ajustos raonables.¹

L'accessibilitat és una condició prèvia perquè les PDID puguin participar plenament en una reunió, en igualtat de condicions que la resta de participants. En aquest sentit, cal adaptar l'espai de participació a la persona i no a la inversa, avaluant prèviament les barreres, necessitats de suport de totes les persones participants (amb DID o sense), així com introduint totes les mesures i actuacions necessàries per a una participació efectiva de la PDID.

2 Barreres

Les PDID no participen de manera efectiva en espais de presa de decisions de les seves entitats ni fora d'aquestes. Aquesta manca de participació es deu a diferents causes, les quals, al mateix temps, es poden concretar principalment en les barreres següents:

1. Barreres de comprensió
2. Barreres de comunicació
3. Barreres d'actitud
4. Barreres emocionals
5. Barreres contextuais (dimensió simbòlica)

Tipus de barreres que es troba la persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

1. Barreres de comprensió:

Són aquelles barreres que impedeixen una fàcil comprensió de la informació que prové de l'entorn i que, per tant, no reuneixen característiques d'accessibilitat cognitiva.

L'accessibilitat cognitiva és la característica dels entorns, processos, activitats, béns, productes, serveis, objectes o instruments que permeten la fàcil comprensió i la comunicació.

Els requisits que han de complir els entorns per ser fàcilment comprensibles són:

- Disminuir la dependència de la memorització com a eina per recordar la informació.
- Utilitzar formats complementaris tant com sigui possible (visual, àudio, gràfic).
- Reduir la necessitat del destinatari d'utilitzar les seves habilitats organitzatives complexes.
- Presentar un vocabulari o nivell de lectura que s'apropi al nivell de comprensió dels receptors.

2. Barreres de comunicació:

Són aquelles barreres que limiten o impedeixen l'expressió i la recepció d'informació o de missatges, ja sigui en la comunicació directa com en els mitjans de comunicació.

3. Barreres d'actitud:

Són les actituds que, directament o indirectament, per acció o per omissió, generen una situació discriminatòria, en obstaculitzar que una persona amb discapacitat pugui gaudir dels seus drets en igualtat de condicions respecte a una altra persona en una situació anàloga.

4. Barreres emocionals:

Són aquelles que generen emocions negatives o de bloqueig i que poden dificultar o limitar la participació en una determinada situació i generar una experiència vivencial negativa.

5. Barreres contextuais (dimensió simbòlica):

Són aquelles barreres que resulten dels significats i imaginaris presents en una determinada situació o realitat. Aquests significats són fruit d'una construcció cultural i determinaran com entendre una situació, i també com comportar-se en aquesta situació (exemple: un context de junta directiva és diferent d'un context d'assemblea).

3 Proposta d'actuació

Persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

- > Barreres de comprensió i comunicació
- > Barreres emocionals
- > Barreres contextuais (dimensió simbòlica)

Persona sense discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

- > Barreres de comprensió i comunicació (què pot fer per facilitar la comprensió de la persona amb DID)
- > Barreres d'actitud
- > Barreres contextuais (dimensió simbòlica)

Persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

Barreres de comprensió i comunicació:²

Abans de la situació de participació

Oferir formació prèvia a la persona per explicar antecedents i objectius del procés de participació. Ha de ser adaptada i amb documents en Lectura Fàcil (LF) i, si escau, acompanyada de pictogrames o altres sistemes de comunicació.

Oferir formació en tecnologia

(tenir i saber utilitzar un correu electrònic o grup de WhatsApp,

per exemple) per comunicar-se amb el grup, rebre actes, així com fer-ne un ús correcte.

Treballar amb la persona, i amb la persona de suport, si n'hi ha, els elements següents:

- > Els suports necessaris per a la comunicació.
- > Els suports necessaris per a la comprensió.

Durant la situació de participació

Procurar, si escau, la participació i l'acompanyament de la persona de suport i de confiança durant les reunions, que ha de triar la PDID.

Assegurar que hi hagi els suports necessaris

en les diferents estratègies de comunicació per tal de facilitar:

- > La comprensió del contingut de la reunió.

- > L'adequació del ritme de la trobada.

Acompanyar durant la reunió tenint present les necessitats de suport, i garantir per a la PDID:

- > El *feedback* amb els altres participants.
- > El seu torn de paraula.
- > La resolució de dubtes en el moment en què es generen,

Després de la situació de participació

Acompanyar en la lectura de les actes, que han d'estar adaptades a LF o a altres sistemes alternatius que facilitin la comprensió dels acords presos a la reunió.

Possibilitar un temps de precís i preguntes, deixant un marge (per exemple, dos dies) per tal de poder llegir l'acta i fer les preguntes amb més temps.

2

Tot i tractar-se de barreres diferents, s'ha optat per aglutinar-les en una mateixa dimensió perquè es considera que s'ajusta més a la realitat que es troben les PDID en diferents contextos de participació.

- > El trajecte fins a arribar a l'espai on tindrà lloc la participació de la persona (reunió, assemblea, junta, etc.).

- > L'entorn on es durà a terme: com està disposada la sala (cadeires, llum, sorolls, temperatura, etc.).

- > Les eines i coneixements necessaris per participar en un entorn *online*: disposar del terminal necessari i rebre suport per al seu funcionament

(acceptar una convocatòria, utilitzar la càmera i el micròfon, el xat, etc.).

- > Els documents i l'ordre del dia dels punts que es tractaran a la reunió, ja sigui en format digital o en paper.

- > El seu rol dins l'espai de participació i nivell d'implicació esperat: actiu o passiu, en representació individual o grupal.

sense esperar a l'espai final de precís i preguntes. Si no és possible, cal que quedi ben recollida la seva intervenció per a més tard, per tornar després al punt en què volia participar.

Provar de generar pauses en reunions molt llargues, per tal d'evitar la fatiga que pot provocar una manca d'atenció i comprensió.

Intentar que la pausa no sigui durant el desenvolupament d'un tema.

Acabar amb un resum clar de les decisions que s'han pres i de quins són els següents passos que es duran a terme.

Oferir la possibilitat de proposar algun tema per a l'ordre del dia de la pròxima reunió.

Donar suport en l'ús de la tecnologia (correu electrònic, grup de WhatsApp, etc.), si escau.

Persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

Barreres emocionals:

Abans de la situació de participació

Formar la persona en participació i lideratge.

Treballar la seva seguretat i valorar que la seva intervenció sigui vàlida. Recollir dubtes i neguits de la persona, així com les seves pròpies propostes.

Traslladar la seva part activa i de responsabilitat (força persones no participen per un factor emocional del “jo passo” o “això no ha encaixat mai amb mi”).

Utilitzar el suport dels grups de persones autogestores que ja hi hagi a les entitats.

Reforçar amb el recull d'experiències positives anteriors, viscudes en entorns de participació més propers a la persona. Poder generalitzar després a situacions menys habituals.

Durant la situació de participació

Generar un espai d'acollida càlid perquè la persona amb DID se senti valorada i amb confiança.

Incorporar més d'una PDID en el mateix grup, sempre que sigui possible.

Deixar el temps necessari perquè la PDID es pugui expressar amb el temps que necessiti i no se senti qüestionada o interrompuda.

Que senti que allò que ha volgut expressar ha arribat a tots els membres de la reunió.

Després de la situació de participació

Establir un espai de reunió fix amb la persona de suport per tal de revisar com ha anat l'experiència i com s'ha sentit. L'objectiu és que la persona tingui cada vegada

més eines per guanyar seguretat i confiança en ella mateixa, de tal manera que es vagi sentint cada cop més còmoda en les reunions.

Reforçar les emocions positives viscudes, així com gestionar possibles emocions negatives que hagi tingut la persona, argumentant, explicant, o posant paraules, i altres emocions, perquè puguin ser percebudes

com a situacions normals en una situació de participació (exemple: si les altres persones somriuen durant la teva intervenció perquè simplement t'has equivocat en una paraula, etc.).

Persona amb discapacitat intel·lectual i del desenvolupament
Barreres contextuais (dimensió simbòlica):

Abans de la situació de participació

Donar la informació del tipus de situació o esdeveniment (formal, informal, etc.), explicant el que això significa i què s'espera de la persona amb DID en cada context concret.

Informar de qui són les persones que hi participaran i els seus càrrecs i com cal dirigir-s'hi (formació en comunicació assertiva). Pot ser una bona idea disposar d'un document amb el nom, la foto i el càrrec de les persones participants.

Informar de la indumentària que seria recomanable portar en cada situació (si escau).

Visitar l'espai on es desenvoluparà la situació de participació (si escau).

Durant la situació de participació

No s'hi identifiquen barreres importants.

Després de la situació de participació

No s'hi identifiquen barreres importants.

Persona sense discapacitat intel·lectual i del desenvolupament
Barreres de comprensió i comunicació (què pot fer per facilitar la comprensió de la persona amb DID):

Abans de la situació de participació

Redactar l'ordre del dia en LF i assegurar-se que arriba correctament a la PDID, així com a la seva persona de suport.

Formar-se en sistemes alternatius i augmentatius de comunicació (SAAC), si escau.

Durant la situació de participació

Adaptar el llenguatge a la capacitat de comprensió de la PDID.

Utilitzar els SAAC si fos necessari.

Adaptar les estratègies de comunicació.

Utilitzar formats complementaris tant com sigui possible (visual, auditiu, gràfic).

Adaptar el ritme de la reunió a les PDID.

Facilitar espais de paraula i el temps necessari perquè la PDID es pugui expressar.

Després de la situació de participació

Assegurar-se que la informació més rellevant tractada a la reunió estigui recollida en una acta adaptada a LF i que arribi a la PDID i a la seva persona de suport.

Explicar el contingut de l'acta a la persona per garantir una correcta comprensió de la informació, si escau.

Informar de la nova convocatòria, en cas que n'hi hagi, i per quin canal es durà a terme (cita per correu, plataforma *online*, carta en paper, WhatsApp, etc.).

Persona sense discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

Barreres d'actitud:

Abans de la situació de participació

Formar-se en drets i actituds. Cal que els membres que participin en la reunió creguin en el valor i la importància de la presència activa de la PDID, i que s'evitin els prejudicis.

Formar els membres participants perquè sàpiguen adaptar-se al ritme i les necessitats de la PDID.

Preparar-se la reunió tenint present les necessitats de suport de la PDID i les pròpies (què cal que treballi per tal de ser una persona accessible).

Durant la situació de participació

Evitar fer judicis de valor davant qualsevol intervenció.

No donar per suposat, ni anticipar les idees que la persona amb DID vol expressar. Preguntar-l'hi, si cal, de manera concreta per comprendre exactament què vol dir.

Evitar la comunicació no verbal no coherent amb el discurs (somriures, mirades, postura corporal, etc.).

Després de la situació de participació

Tenir present i incloure les aportacions de les PDID en les actes i no obviar-les a favor d'altres aportacions exposades per persones sense DID.

Persona sense discapacitat intel·lectual i del desenvolupament

Barreres contextuais (dimensió simbòlica):

Abans de la situació de participació

Destinar recursos materials i econòmics per a la preparació del material, dur a terme formacions i fer un acompanyament correcte a la persona.

Informar i descriure el tipus d'esdeveniment en què participarà la PDID (informal, formal, etc.).

Informar sobre la ubicació i descriure l'espai on es desenvoluparà la situació de participació (es poden utilitzar fotos per ensenyar l'espai).

Informar sobre el nombre de persones que hi participaran i els seus càrrecs (adjuntar un document amb el nom, el càrrec i la foto).

Elaborar el Pla d'accessibilitat i participació (PAP) amb la participació de tots els agents implicats.

Incorporar la figura del facilitador, si escau.

Durant la situació de participació

No s'hi identifiquen barreres importants.

Després de la situació de participació

Fer una valoració del transcurs de la situació de participació (idoneïtat de l'espai, desenvolupament de rols, adequació de les estratègies de comunicació, adaptació del material utilitzat, etc.).

Planificar canvis en les pròximes reunions, si escau.

4 La persona facilitadora

En tot procés de participació és recomanable que hi hagi una persona facilitadora, amb l'objectiu principal de poder garantir el dret a la participació en condicions d'igualtat de la PDID.

La persona facilitadora dona suport tant a les PDID, amb relació a les seves necessitats, com a les persones sense DID, assessorant-les sobre com desenvolupar un tracte accessible i no discriminatori vers la PDID, i contribuint a un desenvolupament correcte de la situació de participació. Aquesta figura té un paper neutre, objectiu i imparcial.

Tanmateix, la persona facilitadora ha de tenir formació bàsica en accessibilitat cognitiva i discapacitat intel·lectual.

Les tasques principals que desenvoluparà seran:

- > Facilitar la comunicació en la situació de participació.
- > Facilitar la comprensió sobre la situació i la informació que rep la persona, i vetllar perquè s'ajusti a les necessitats de suport de la persona.
- > Vetllar per una correcta adequació de tot el procés de participació.
- > Proposar i implementar millores per ajustar el procés quan sigui necessari.
- > Vetllar per l'elaboració del Pla d'accessibilitat a la participació (PAP) i involucrar-hi totes les persones implicades (vegeu l'annex 1).
- > Elaborar la Taula d'indicadors sobre el grau d'accessibilitat de la situació de participació.

5 La persona de suport

La persona de suport és aquella persona (professional, familiar o amiatat) que coneix bé la PDID, és de la seva confiança i sap interpretar els seus interessos, desitjos i voluntats, així com identificar les seves necessitats de suport, i planificar les ajudes necessàries que pugui requerir la persona en tots els àmbits de la vida. La PDID reconeix aquesta persona com a generadora de suports.

6 Annexos

Annex 1

> El Pla d'accessibilitat i participació (PAP)

Annex 2

> Taula d'indicadors

Annex 1

El Pla d'accessibilitat i participació (PAP)

El Pla d'accessibilitat i participació (PAP) és un instrument d'autoavaluació on es recullen les necessitats de suport detectades per a tots els participants en la situació de participació per a cadascun dels eixos avaluats, així com les accions que s'emprendran per tal de reduir-ne al màxim les implicacions que poden generar.

El PAP ha de ser emplenat preferentment per la persona facilitadora prèviament a la implementació de la situació de participació (en la fase de disseny) amb cadascuna de les persones participants.

Tipus de reunió:

Lloc:

Data:

Nre. de persones amb DID:

Nre. de persones sense DID:

	Identificació de necessitats	Accions que cal dur a terme
PDID	De comprensió i comunicació	
	D'actitud	
	Emocionals	
	Contextuals	
PSDID	De comprensió i comunicació	
	D'actitud	
	Emocionals	
	Contextuals	

Annex 2

Taula d'indicadors

La taula d'indicadors és una eina que té per objectiu conèixer el grau d'accessibilitat de la situació de participació. En aquest sentit, pot servir tant per saber en quin punt s'està, així com per orientar futures accions per tal d'incrementar el grau d'accessibilitat. Ha de ser emprada preferentment per la persona facilitadora prèviament a la implementació de la situació de participació (en la fase de disseny).

La taula recull accions imprescindibles **en blau**, considerades com a necessàries per garantir la participació, i accions recomanables **en negre**, considerades com a complementàries i que permeten aprofundir en l'accessibilitat de situació de participació.

Tipus de reunió:

Lloc:

Data:

Nre. de persones amb DID:

Nre. de persones sense DID:

	Sí	No
Persona amb DID		
Necessitats de suport identificades i sistematitzades (al PAP).		
Aporta en l'elaboració de l'ordre del dia.		
L'ordre del dia està adaptat a LF.		
Decideix a les reunions (no només hi és present).		
Hi participa més d'una PDID.		
Si es necessita una persona de suport, és de la seva preferència.		

	Sí	No
Rep formació en noves tecnologies (web, correu electrònic, etc.).		
Rep formació en lideratge.		
L'acta està adaptada a LF.		
S'avalua posteriorment com ha anat la situació de participació entre la PDID i la persona de suport.		
Persona sense DID		
Rep formació específica sobre discapacitat i accessibilitat cognitiva en la participació i accessibilitat en el tracte.		
Utilització de SAAC durant la situació de participació.		
Utilització de llenguatge adaptat/planer.		
Participa en el desenvolupament del Pla d'accessibilitat i participació (PAP).		
Context		
Tots els documents estan adaptats a LF.		
S'incorpora la figura de la persona facilitadora.		
Totes les persones coneixen el Pla d'accessibilitat i participació (PAP).		
Es fan pauses a les reunions.		
Es dona informació clara sobre la situació de participació (tipus de situació, qui hi participa, lloc, etc.).		

